

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

Ελληνική οικονομία: Προκλήσεις και προοπτικές

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία διαθέσιμα μακροοικονομικά δεδομένα δείχνουν ότι η ελληνική οικονομία έχει εισέλθει σε μια φάση ανάκαμψης η δυναμική της οποίας θα εξαρτηθεί, πέραν της αβεβαιότητας που εξακολουθεί να δημιουργεί η εξέλιξη της πανδημίας COVID-19, από την ουσιαστική αύξηση της απασχόλησης και του διαθέσιμου εισοδήματος και τη διατηρησιμότητα του ιδιωτικού χρέους και της συνολικής ζήτησης.

Παράλληλα, η πορεία της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας οικονομίας, η αντίδραση των κεντρικών τραπεζών στην πίεση των πληθωριστικών προσδοκιών, οι επιπτώσεις της ακρίβειας στην αγοραστική δύναμη και στο βιοτικό επίπεδο των νοικοκυριών, οι δημοσιονομικές επιλογές της ΕΕ και η μεταβολή σημαντικών κοινωνικών δεικτών θα καθορίσουν το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον που θα επιταχύνει ή θα επιβραδύνει τη δυναμική της μεγέθυνσης του ΑΕΠ.

Είναι καθοριστικής οικονομικής και κοινωνικής σημασίας να αντιμετωπιστούν οι αποκλίνουσες επιπτώσεις της πανδημίας στην απασχόληση σε όλους τους κλάδους. Τα προγράμματα στήριξης των εργαζομένων στις επιχειρήσεις και στους κλάδους της οικονομίας που έχουν πληγεί από την πανδημία και εξακολουθούν να κινδυνεύουν από πιθανά νέα κύματα του ιού πρέπει να παραμείνουν σε ισχύ. Ο περιορισμός αποκλεισμών στην απασχόληση και η ελαχιστοποίηση της απώλειας θέσεων εργασίας είναι ζωτικής σημασίας για να διασφαλιστεί ότι η αγορά εργασίας θα ανακάμψει γρήγορα και βιώσιμα μετά την πανδημία. Στο πλαίσιο αυτό είναι απολύτως απαραίτητες στοχευμένες πολιτικές για τμήματα της αγοράς εργασίας σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο (π.χ. νέοι, χαμηλής ειδίκευσης, μακροχρόνια άνεργοι) που έχουν υποστεί τις συνέπειες της πανδημίας και πιθανά να υστερήσουν στη φάση της ανάκαμψης.

2. Διεθνείς οικονομικές εξελίξεις

Η παγκόσμια οικονομία φαίνεται να αφήνει πίσω της την πρωτοφανή στα ιστορικά χρονικά ύφεση του 2020 και να εισέρχεται σταδιακά σε μια φάση δυναμικής ανάκαμψης χάρη, μεταξύ άλλων, στα γενικευμένα νομισματικά και δημοσιονομικά μέτρα στήριξης που έλαβαν κεντρικές τράπεζες και κυβερνήσεις ανά τον κόσμο, στη μερική άρση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης (lockdown), στην αύξηση των εμβολιασμών, καθώς και στην ενίσχυση του διεθνούς εμπορίου σε συνθήκες αυξανόμενου πλην όμως ελεγχόμενου έως σήμερα πληθωρισμού (Πίνακας 1).

Προβληματισμό, ωστόσο, δημιουργεί το γεγονός ότι η ισχυρή ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας το 2021 αναμένεται να είναι άνιση, πολλαπλών ταχυτήτων (IMF, 2021) και ευάλωτη. Τα νέα υψηλά επίπεδα ιδιωτικού και δημόσιου χρέους, η αβεβαιότητα που προκαλεί η ταχεία διάδοση της μετάλλαξης Δέλτα του κορονοϊού ακόμη και σε εμβολιασμένους, οι μεγάλες δημοσιονομικές επιβαρύνσεις από τη διαχείριση της πανδημικής και της κλιματικής κρίσης σε συνδυασμό με τις διακοπές στη λειτουργία των εφοδιαστικών αλυσίδων και τις νέες γεωπολιτικές εντάσεις (ΗΠΑ-Κίνα, Ουκρανία, Ιράν, Αφγανιστάν, Ανατ. Μεσόγειος κ.α.) αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες στη δυναμική της ανάκαμψης με σύνθετες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις σε εθνικό επίπεδο.

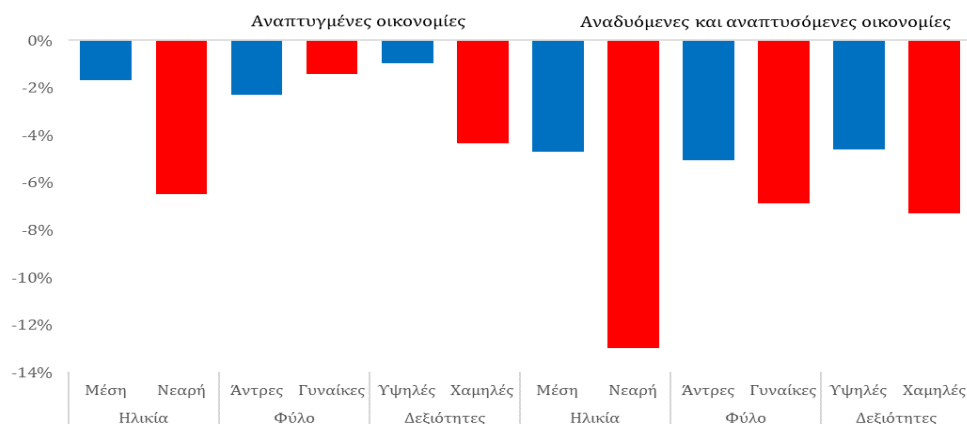
Πίνακας 1: Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη στην παγκόσμια οικονομία

	2019	2020	2021 (εκτίμηση)	2022 (πρόβλεψη)
Παγκόσμιο ΑΕΠ	2,8	-3,2	6,0	4,9
Αναπτυγμένες οικονομίες	1,6	-4,6	5,6	4,4
ΗΠΑ	2,2	-3,5	7,0	4,9
Ευρωζώνη	1,3	-6,5	4,6	4,3
Ιαπωνία	0,0	-4,7	2,8	3,0
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	3,7	-2,1	6,3	5,2
Κίνα	6,0	2,3	8,1	5,7
Παγκόσμιο εμπόριο (αγαθών και υπηρεσιών)	0,9	-8,3	9,7	7,0
Δημόσιο έλλειμμα / ΑΕΠ (παγκόσμιο)	-3,7	-10,3	-8,8	
Δημόσιο χρέος / ΑΕΠ (παγκόσμιο)	83,7	98,7	98,8	
Πληθωρισμός (αναπτυγμένες χώρες)	1,4	0,7	2,4	2,1

Πηγή: IMF, World Economic Outlook Update, July 2021

Στους παραπάνω παράγοντες πρέπει να προστεθεί και να υπογραμμιστεί και η πρόσφατη άνοδος του πληθωρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και οι χρηματοπιστωτικές επιπτώσεις που θα προκληθούν από μια πιθανή άρση της διευκολυντικής πολιτικής των κεντρικών τραπεζών ή/και την απόσυρση των δημοσιονομικών μέτρων στήριξης στην Ευρώπη. Το ενδεχόμενο μείωσης της ρευστότητας και αύξησης των επιτοκίων εκτιμάται πως θα είχε σοβαρές αρνητικές συνέπειες εξαιτίας της πολύ υψηλής συσσώρευσης χρέους και των υπερτιμημένων αγορών περιουσιακών στοιχείων (μετοχές, ομόλογα, ακίνητα κ.λπ.). Ο κίνδυνος αυτός είναι μάλιστα μεγαλύτερος δεδομένης της μεγάλης πτώσης της απασχόλησης λόγω της πανδημίας (Διάγραμμα 1) και θα αυξηθεί περαιτέρω εάν υπάρξει νέα αναστολή της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία θα υποσκάψει την προοπτική ανάκαμψης των οικονομιών. Τους τελευταίους 2-3 μήνες παρατηρείται ήδη επιβράδυνση των ρυθμών επέκτασης, όπως αποτυπώνεται στους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας των υπηρεσιών και της μεταποίησης (Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 1: Μέση ποσοστιαία (%) μεταβολή ποσοστού απασχόλησης (2019:4-2021:1)

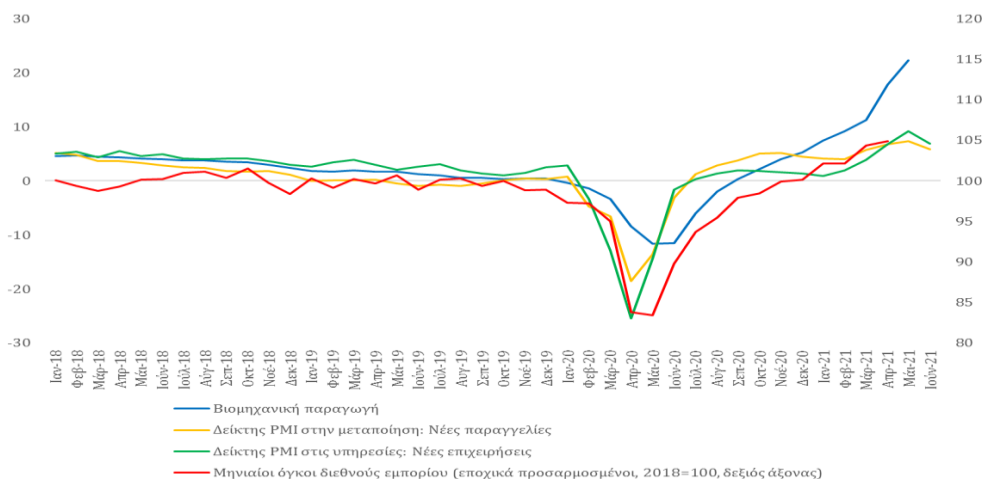

Πηγή: World Economic Outlook, July 2021 Update

Οι τάσεις της παγκόσμιας οικονομίας αποτυπώνονται στις εξελίξεις στις τρεις μεγαλύτερες οικονομίες, των ΗΠΑ, της Ευρωζώνης και της Κίνας. Ειδικότερα, η οικονομία των ΗΠΑ ανέκαμψε σε ετήσια βάση ήδη από το α' τρίμηνο του 2021 (6,3%), ενώ συνέχισε την ανοδική πορεία και το β' τρίμηνο (6,6%), σημειώνοντας το α' εξάμηνο αύξηση 6,5% του ΑΕΠ λόγω και της επίδρασης της χαμηλής βάσης.¹ Η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ οφείλεται κυρίως στην αύξηση της κατανάλωσης,

¹ Στοιχεία διαθέσιμα στο: <https://www.bea.gov/>

Διάγραμμα 2: Δείκτες παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας

Πηγή: IMF, World Economic Outlook, July 2021 Update

Σημείωση: Κινητός μέσος όρος 3 μηνών, ετήσια ποσοστιαία μεταβολή βιομηχανικής παραγωγής και ποσοστιαίες αποκλίσεις από τη βάση των 50 μονάδων για τους δείκτες PMI (αριστερή κλίμακα), δείκτης παγκόσμιου εμπορίου (δεξιά κλίμακα). Ο δείκτης προμηθειών PMI πάνω από 50 μονάδες δείχνει επέκταση, ενώ κάτω από 50 μονάδες υποδηλώνει συρρίκνωση.

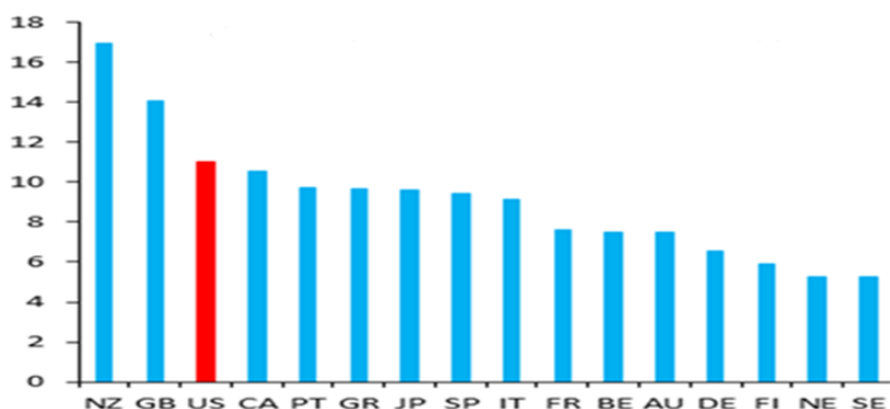
των πάγιων επενδύσεων σε μη κατοικίες και των εξαγωγών, που αντιστάθμισε πλήρως την αρνητική επίπτωση που είχαν στο ΑΕΠ η αύξηση των εισαγωγών και η μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων αποθεμάτων, των πάγιων επενδύσεων σε κατοικίες και των δαπανών της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Παράλληλα, ο δείκτης τιμών για δαπάνες προσωπικής κατανάλωσης αυξήθηκε 6,5% το β' τρίμηνο, έπειτα από αύξηση 3,8% το α' τρίμηνο. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με τη μείωση των προσωπικών τρεχουσών μεταβιβάσεων (ιδίως των κρατικών κοινωνικών παροχών) εξηγεί, μεταξύ άλλων, γιατί το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα μειώθηκε περισσότερο το β' τρίμηνο απ' ό,τι αυξήθηκε το πρώτο.

Η οικονομία της Ευρωζώνης ανέκαμψε επίσης δυναμικά. Ειδικότερα, μετά την ύφεση του α' τριμήνου (-1,2%), το ΑΕΠ αυξήθηκε σε ετήσια βάση κατά 14,3% το β' τρίμηνο, με αποτέλεσμα το α' εξάμηνο να σημειώσει σε ετήσια βάση μεγέθυνση 6,1%.² Ωστόσο, όπως και στις ΗΠΑ, το υψηλό ποσοστό μεγέθυνσης στο β' τρίμηνο της Ευρωζώνης οφείλεται αφενός στην επίδραση της χαμηλής βάσης του β' τριμήνου του 2020, αλλά και στα εκτεταμένα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης που λήφθηκαν και χρηματοδοτήθηκαν από τις κεντρικές τράπεζες. Σημειώνεται πως το 2020 η Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ πραγματοποίησε αγορές που αντιστοιχούν στο 11% του αμερικανικού

² Βλ. στοιχεία της Eurostat.

ΑΕΠ, η Τράπεζα της Αγγλίας στο 14% του ΑΕΠ του Ηνωμένου Βασιλείου και πολλές άλλες τράπεζες της G7 περίπου στο 10% του εθνικού ΑΕΠ (Διάγραμμα 3).

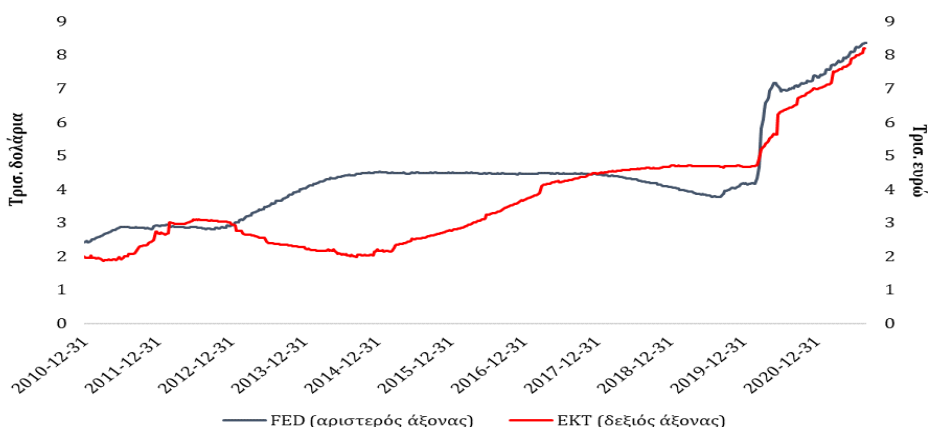
Διάγραμμα 3: Αγορές ομολόγων από κεντρικές τράπεζες το 2020 (% του ΑΕΠ)

Πηγή: IIF

Ενδεικτικό του πρωτοφανούς επεκτατικού χαρακτήρα της νομισματικής πολιτικής κατά τη διάρκεια της πανδημικής κρίσης είναι το γεγονός ότι, ενώ το διάστημα 2009-2019 το επίπεδο των περιουσιακών στοιχείων της ΕΚΤ και της Κεντρικής Τράπεζας των ΗΠΑ υπερδιπλασιάστηκε, από το 2019 και μετά διπλασιάστηκε εκ νέου (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4: Οι πολιτικές ποσοτικής χαλάρωσης και η διόγκωση των ισολογισμών ΕΚΤ και Fed

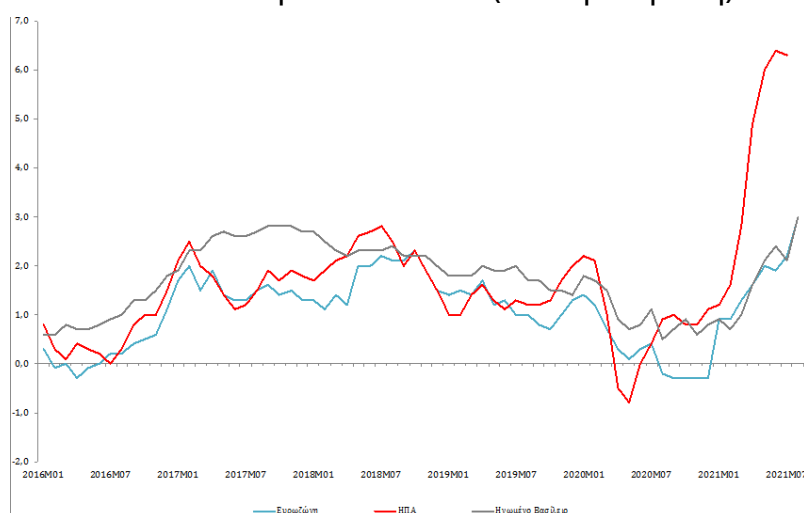
Πηγή: ΕΚΤ και Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ

Από την πλευρά της, η οικονομία της Κίνας απέφυγε την ύφεση το 2020, ενώ και το α' εξάμηνο του 2021 σημείωσε σε ετήσια βάση μεγέθυνση 12,4%³ ως αποτέλεσμα και της χαμηλής βάσης εκκίνησης που προκάλεσε τον περασμένο χρόνο η πανδημία. Ωστόσο, η επεκτατική δυναμική της περιορίστηκε από την επιβράδυνση της εργοστασιακής δραστηριότητας, το υψηλότερο κόστος πρώτων υλών και τα νέα κύματα της COVID-19 σε ορισμένες περιοχές της χώρας, που επιβάρυναν τις αλυσίδες εφοδιασμού και υπέσκαψαν την εμπιστοσύνη των καταναλωτών.

3. Η εξέλιξη του πληθωρισμού στην Ελλάδα και διεθνώς

Στο επίκεντρο των οικονομικών εξελίξεων έχει πρόσφατα επανέλθει το ζήτημα του πληθωρισμού και οι επιπτώσεις του. Το ζήτημα είναι υπαρκτό δεδομένου ότι στις ΗΠΑ ο ρυθμός πληθωρισμού ανήλθε τον Ιούλιο στο 6,3%, έναντι 1,2% στις αρχές του έτους και στο 0,4% τον αντίστοιχο μήνα πέρυσι (Διάγραμμα 5). Αντίστοιχα, στην Ευρωζώνη ο πληθωρισμός τον Αύγουστο διαμορφώθηκε στο 3% (2,1 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από τον Ιανουάριο του 2021), έναντι αποπληθωρισμού 0,2% τον Αύγουστο του 2020. Στο Ηνωμένο Βασίλειο επίσης τον Αύγουστο ο εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή αυξήθηκε κατά 3%, παρουσιάζοντας –όπως και στην Ευρωζώνη– άνοδο 2,1 ποσοστιαίων μονάδων έναντι των αρχών του έτους.

Διάγραμμα 5: Πληθωρισμός στην Ευρωζώνη, στις ΗΠΑ και στο Ηνωμένο Βασίλειο (σε ετήσια βάση)

Πηγή: Eurostat, Office for National Statistics
(πρόσβαση: 17.09.2021)

³ Βλ. <https://tradingeconomics.com/>

Οι πρόσφατες ανοδικές πιέσεις των τιμών αντανakλούν τις ασυνήθιστες εξελίξεις που σχετίζονται με την πανδημία και τις πρόσκαιρες ανισορροπίες μεταξύ προσφοράς-ζήτησης, σε μια περίοδο μάλιστα θετικών προσδοκιών για το επίπεδο της ζήτησης στο άμεσο μέλλον λόγω της αύξησης των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών και της διευκολυντικής πολιτικής κεντρικών τραπεζών και κυβερνήσεων.⁴ Εκτός όμως από τις δυσλειτουργίες στην εφοδιαστική αλυσίδα, οι πρόσφατες πληθωριστικές πιέσεις οφείλονται σε μεγάλο βαθμό και στην αύξηση της τιμής των εμπορευμάτων και ειδικότερα της ενέργειας: η τιμή του αργού πετρελαίου έχει αυξηθεί 91% από τον περασμένο Νοέμβριο και 39% από τις αρχές του έτους, ενώ το φυσικό αέριο έχει ανατιμηθεί 64% αντίστοιχα, αυξάνοντας μεταξύ άλλων και το κόστος μεταφοράς, συσκευασίας αλλά και την τιμή διάθεσης των τελικών προϊόντων. Ανάλογες αυξήσεις τιμών παρατηρούνται και στα βιομηχανικά μέταλλα από τις αρχές του χρόνου, ενώ η κλιματική κρίση επηρεάζει τις σοδειές αυξάνοντας τις τιμές αρκετών αγροτροφίμων. Σύμφωνα με τα στοιχεία του FAO, ο δείκτης τιμών τροφίμων σε ετήσια βάση κυμαίνεται πλέον στις 121,8 μονάδες (αύξηση 24,3% σε σχέση με το 2020), που αποτελεί την υψηλότερη τιμή από το 2012.⁵ Σημαντικές ανατιμήσεις παρατηρούνται τέλος και σε μια σειρά από πρώτες ύλες (π.χ. νικέλιο, κοβάλτιο, λίθιο, χαλκός) που σχετίζονται με την παραγωγή πράσινων τελικών και ενδιάμεσων αγαθών.⁶

Αν και οι παραπάνω παράγοντες έχουν συμβάλει στην αναζωπύρωση των πληθωριστικών πιέσεων, σημαντικό ρόλο σε αυτήν έχουν και οι κερδοσκοπικές επιλογές εταιρειών διαχείρισης κεφαλαίων, ειδικά σε μια περίοδο χαμηλών πραγματικών επιτοκίων που πιέζει τις αποδόσεις και την κερδοφορία τους. Σε κάθε περίπτωση, η αύξηση του πληθωρισμού στην Ελλάδα είναι μέχρι στιγμής συγκρατημένη, με τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή να αυξάνεται σε ετήσια βάση τον Αύγουστο κατά 1,2%⁷ (έναντι -2,3% το αντίστοιχο περσινό διάστημα), που αποτελεί τη δεύτερη χαμηλότερη μεταξύ των 19 κρατών-μελών της Ευρωζώνης (βλ. Διάγραμμα 6).⁸

⁴ Βλ. Bonam and Smādu (2021).

⁵ Στοιχεία διαθέσιμα στο <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

⁶ Βλ. ενδεικτικά Sweeney (2021).

⁷ Αντίστοιχα ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) τον Αύγουστο αυξήθηκε κατά 1,9%, έναντι 1,4% τον Ιούλιο.

⁸ Στην αύξηση του πληθωρισμού τον μήνα Αύγουστο συνέβαλαν μεταξύ άλλων οι ανατιμήσεις που σημειώθηκαν στον κλάδο της στέγασης (4,3%), των μεταφορών (4,2%) και των τροφίμων και μη αλκοολούχων ποτών (3,3%). Αντίστοιχα μείωση τιμών καταγράφηκε σε επτά από τις δώδεκα κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών, με τις μεγαλύτερες να εμφανίζονται στην ένδυση και υπόδηση (-3,1%) και στις επικοινωνίες (-2,5%), βλ. [ΕΛΣΤΑΤ](#).

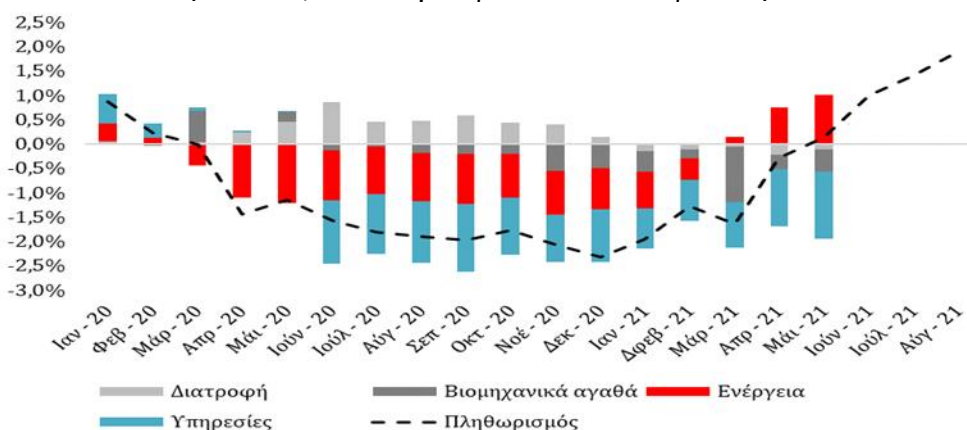
Διάγραμμα 6: Ρυθμός πληθωρισμού στα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης (σε ετήσια βάση)

Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 17.09.2021) (επεξεργασία INE ΓΣΕΕ)

Στο Διάγραμμα 7 αποτυπώνεται η συμβολή του κάθε κλάδου παραγωγής στη μεταβολή των τιμών στην Ελλάδα την περίοδο Ιανουάριος 2020-Ιούλιος 2021. Παρατηρούμε ότι οι πληθωριστικές πιέσεις προέρχονται κυρίως από αυξήσεις στην τιμή της ενέργειας. Σε αντίθεση με το 2020, κατά το οποίο οι αυξήσεις στις τιμές αφορούσαν μόνο τα τρόφιμα, από τον Μάρτιο του 2021 καταγράφονται πληθωριστικές πιέσεις προερχόμενες από τον κλάδο της ενέργειας, οι οποίες ωθούν προς τα πάνω τον εθνικό ΔΤΚ.

Διάγραμμα 7: Πληθωρισμός και συμβολή στον πληθωρισμό (Ελλάδα, Ιανουάριος 2020-Ιούλιος 2021)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ και Τράπεζα της Ελλάδος (επεξεργασία INE ΓΣΕΕ)

Σημείωση: Ο πληθωρισμός αναφέρεται στον εθνικό ΔΤΚ, ενώ η κλαδική συμβολή στον εναρμονισμένο ΔΤΚ.

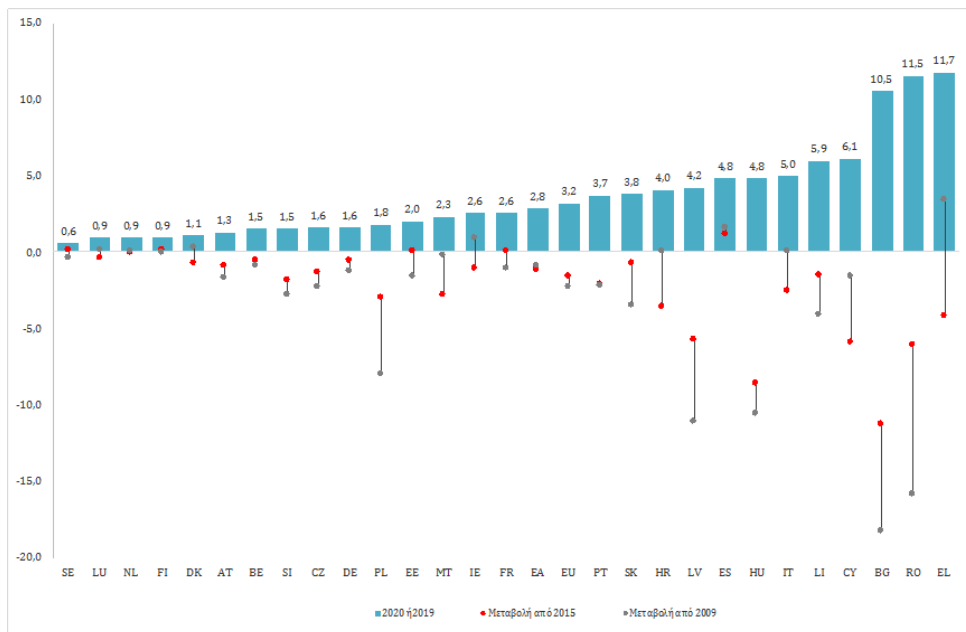
Αν και η αποκατάσταση των ανισορροπιών προσφοράς-ζήτησης στις αλυσίδες προμηθειών και η πρόσφατη επιβράδυνση των ρυθμών μεγέθυνσης πιθανά να συγκρατήσουν τον πληθωρισμό σε διεθνές επίπεδο,⁹ υπάρχει ο κίνδυνος οι τρέχουσες πληθωριστικές πιέσεις να καταστούν πιο επίμονες. Ειδικά όσον αφορά την Ελλάδα, και με δεδομένη την αβεβαιότητα για τον τερματισμό της πανδημίας, μια τέτοια εξέλιξη όχι μόνο θα εξανεμίσει την πολύ μικρή αύξηση του κατώτατου μισθού που αποφασίστηκε για το 2022, αλλά θα πλήξει οριζόντια και το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα και την αγοραστική δύναμη εργαζομένων και νοικοκυριών. Το πλήγμα αυτό αναμένεται να είναι μεγαλύτερο στον βαθμό που η άνοδος του πληθωρισμού σταθεί αφορμή για τη σύσφιξη της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, αποκόπτοντας έτσι σημαντικές πηγές ροών ρευστότητας που στηρίζουν σήμερα χρηματοπιστωτικά τον ιδιωτικό τομέα και το επίπεδο της εγχώριας δαπάνης. Σε αυτό το πλαίσιο, η αναπροσαρμογή των έμμεσων φόρων, ειδικά του ΦΠΑ, και ο αποτελεσματικός έλεγχος αθέμιτων πρακτικών αισχροκέρδειας στην αγορά θα μπορούσαν, μεταξύ άλλων, να συμβάλουν στην αποτροπή των πληθωριστικών πιέσεων και της υποβάθμισης του εισοδήματος και των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών.

4. Κίνδυνος φτώχειας και συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα

Είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε ότι η αύξηση των τιμών λαμβάνει χώρα σε μια περίοδο κατά την οποία τα νοικοκυριά βρίσκονται σε δεινή χρηματοοικονομική κατάσταση, αφού ούτε τα εισοδήματα ούτε τα ποσοστά απασχόλησης και φτώχειας έχουν ανακάμψει από την παρατεταμένη οικονομική κρίση της περασμένης δεκαετίας και την επίπτωση της πανδημικής κρίσης στην οικονομία. Είναι ενδεικτικό ότι το 2020 το ποσοστό των πολιτών άνω των 18 ετών που διαβιούσαν σε συνθήκες σοβαρής υλικής υστέρησης διαμορφώθηκε στο 15,9%, ανακόπτοντας την τάση αποκλιμάκωσης του συγκεκριμένου δείκτη που καταγράφεται στη χώρα μας από το 2017 και ύστερα. Μεταξύ των εργαζομένων, το ποσοστό σοβαρής υλικής υστέρησης στη χώρα μας σημείωσε άνοδο 0,6 ποσοστιαίων μονάδων και ανήλθε στο 11,7%, αποτυπώνοντας την επίπτωση της πανδημικής κρίσης στην αγορά εργασίας και στο εισόδημα των εργαζομένων (Διάγραμμα 8).

⁹ Σύμφωνα με το ΔΝΤ, ο πληθωρισμός είναι πιθανό να επανέλθει στα προ πανδημίας επίπεδα το 2022, γι' αυτό και συνιστά στις κεντρικές τράπεζες να αποφύγουν την πρόωρη σύσφιξη των χρηματοπιστωτικών συνθηκών.

Διάγραμμα 8: Ποσοστό (%) σοβαρής υλικής υστέρησης εργαζομένων (άνω των 18 ετών)

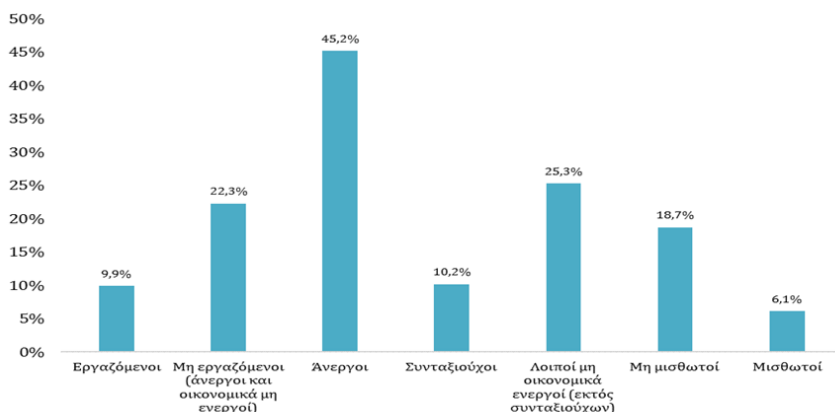
Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 14.09.2021), επεξεργασία INE ΓΣΕΕ

Σημείωση: Για το Βέλγιο, τη Βουλγαρία, τη Δανία, την Εσθονία, την Ελλάδα, την Ισπανία, την Κροατία, την Κύπρο, την Ουγγαρία, την Ολλανδία, την Αυστρία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία, τη Φινλανδία και τη Σουηδία τα στοιχεία αναφέρονται στο 2020, ενώ για τις υπόλοιπες χώρες καθώς και για την ΕΕ και την Ευρωζώνη στο 2019. Μη διαθέσιμα στοιχεία για τη μεταβολή από το 2009 για την Κροατία.

Αξίζει να αναφερθεί ότι το συγκεκριμένο ποσοστό, αν και 4,2 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο έναντι του 2015, είναι το υψηλότερο τόσο μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ-27, όσο και του αντίστοιχου στη χώρα μας πριν την ένταξή της στα προγράμματα οικονομικής προσαρμογής το 2009. Η Ελλάδα μάλιστα, μαζί με την Ιρλανδία, τη Δανία, την Ισπανία και το Λουξεμβούργο αποτελούν τις μοναδικές περιπτώσεις χωρών της ΕΕ-27 στις οποίες το ποσοστό σοβαρής υλικής υστέρησης υπερβαίνει εκείνο του 2009.

Ανησυχητικό είναι επίσης το γεγονός ότι, παρά τη χρηματοοικονομική στήριξη την οποία παρείχε ο δημόσιος τομέας σε επιχειρήσεις και εργαζομένους, σχεδόν ένας στους δύο άνεργους και ένας στους τέσσερις οικονομικά μη ενεργούς κάτω των 65 ετών βρίσκονταν το 2020 σε κίνδυνο φτώχειας (Διάγραμμα 9). Το στοιχείο αυτό είναι ενδεικτικό της χρόνιας αναποτελεσματικότητας που χαρακτηρίζει το δίκτυο κοινωνικής προστασίας, η οποία γίνεται πιο αισθητή σε περιόδους κρίσης, όπως αυτή της πανδημίας, με την Ελλάδα να έχει έναν από τους υψηλότερους αριθμούς άνεργων και οικονομικά μη ενεργών στην ΕΕ.

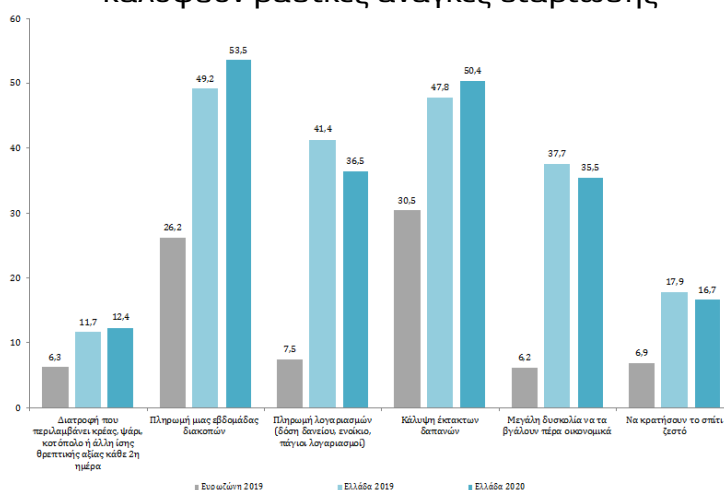
Διάγραμμα 9: Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ανά κατάσταση απασχόλησης (2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Μια πιο λεπτομερή αποτύπωση του χαμηλού βιοτικού επιπέδου στη χώρα μάς δίνει το Διάγραμμα 10, το οποίο απεικονίζει το ποσοστό των νοικοκυριών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες κάλυψης ορισμένων βασικών αναγκών διαβίωσης το 2019 και το 2020. Παρατηρούμε ότι σε αρκετές από τις υπό εξέταση κατηγορίες αναγκών το ποσοστό των νοικοκυριών που δήλωσαν ότι αντιμετωπίζουν δυσκολίες πλήρωσής τους αυξήθηκε το 2020 έναντι του 2019. Ειδικότερα, το 2020 το ποσοστό εκείνων που αδυνατούσαν να καλύψουν το κόστος μιας εβδομάδας διακοπών εκτός σπιτιού αυξήθηκε κατά 4,3 ποσοστιαίες μονάδες (από 49,2% το 2019 σε 53,5% το 2020), εκείνων που δεν μπορούσαν να καλύψουν έκτακτες ανάγκες κατά 2,6 μονάδες και εκείνων που δεν μπορούν να τραφούν κάθε δεύτερη ημέρα με κρέας, ψάρι, κοτόπουλο ή αντίστοιχης θρεπτικής αξίας λαχανικά κατά 0,7 μονάδες.

Διάγραμμα 10: Ποσοστό (%) νοικοκυριών που αδυνατούν να καλύψουν βασικές ανάγκες διαβίωσης

Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 15.09.2021)

Στο Διάγραμμα 10 καταγράφεται επίσης και η σημαντική απόκλιση Ελλάδας και Ευρωζώνης όσον αφορά τα ποσοστά των νοικοκυριών που δηλώνουν αδυναμία κάλυψης σημαντικών για την ποιότητα ζωής δαπανών. Είναι ενδεικτικό ότι το 2019 τα μισά σχεδόν νοικοκυριά στην Ελλάδα δήλωσαν ότι δεν μπορούσαν να πραγματοποιήσουν διακοπές διάρκειας επτά ημερών, όταν στην Ευρωζώνη το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 26,2%. Το ποσοστό επίσης εκείνων που αδυνατούσαν να πληρώσουν λογαριασμούς (π.χ. δόση δανείου ή ενοίκιο, πάγιους λογαριασμούς κ.ά) ήταν σχεδόν εξαπλάσιο συγκριτικά με αυτό της Ευρωζώνης (41,4% στην Ελλάδα, έναντι 7,5% στην Ευρωζώνη). Αντίστοιχη διαφορά μεταξύ Ελλάδας και Ευρωζώνης παρατηρείται και όσον αφορά το ποσοστό των νοικοκυριών που δυσκολεύονται πολύ να τα βγάλουν πέρα οικονομικά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διάκριση της μέσης μηνιαίας δαπάνης ανάλογα με το αν τα νοικοκυριά βρίσκονται κάτω από το κατώφλι φτώχειας ή όχι. Ο Πίνακας 2 αποτυπώνει τη μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών ανά επιλεγμένα είδη δαπάνης. Η συνολική μέση μηνιαία δαπάνη τόσο των φτωχών όσο και των μη φτωχών νοικοκυριών υπερβαίνει τον κατώτατο μισθό, ενώ σε αυτή δεν υπολογίζονται οι τόκοι από ενυπόθηκα δάνεια ή το ενοίκιο. Ταυτόχρονα, στην τελευταία στήλη αποτυπώνεται η μέση μηνιαία δαπάνη των φτωχών νοικοκυριών ως ποσοστό του μισθού διαβίωσης, ο οποίος λογίζεται ως το 60% του διάμεσου μισθού.

Πίνακας 2: Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριών ανά είδος σε ευρώ (2020)

	Σύνολο	Φτωχά	Μη φτωχά	Μέση δαπάνη / Ενυπόθηκο δάνειο φτωχών νοικοκυριών ως ποσοστό (%) μισθού διαβίωσης
Τόκοι (πλην τόκων ενυπόθηκων δανείων)	236,7	174	246,35	22%
Κατανάλωση τροφίμων/ ποτών στο σπίτι	296,29	245,31	306,69	31%
Κατανάλωση τροφίμων/ ποτών εκτός σπιτιού	120,56	104,81	123,29	13%
Δαπάνη για ΜΜΜ	32,23	31,53	32,35	4%
Δαπάνη για ιδιωτικό μέσο μεταφοράς	149,55	134,93	151,86	17%
Σύνολο	835,33	690,58	860,54	88%
Ενυπόθηκο δάνειο	39.516	29.436	41.579	266%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (επεξεργασία INE ΓΣΕΕ)

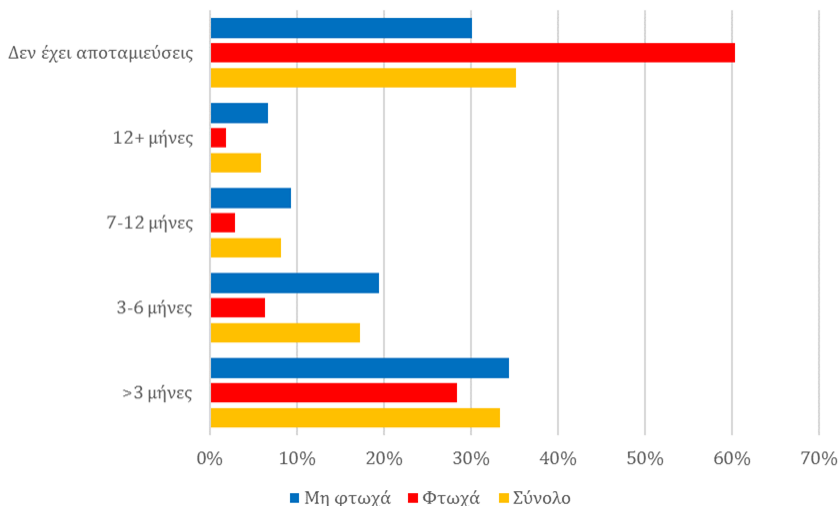
Από την εξέταση των στοιχείων προκύπτει ότι η μέση μηνιαία δαπάνη των φτωχών νοικοκυριών αντιστοιχεί στο 88% του μισθού διαβίωσης, χωρίς να συνυπολογίζονται ενοίκιο ή τόκοι ενυπόθηκου δανείου. Αν μάλιστα συνυπολογίσουμε και την επιβάρυνση από το ενοίκιο, τους τόκους ενυπόθηκου δανείου ή του κόστους συντήρησης της οικίας, τότε είναι πολύ πιθανό η μέση δαπάνη του νοικοκυριού να υπερβαίνει το επίπεδο του μισθού διαβίωσης. Από αυτό το εύρημα προκύπτουν τα εξής δύο σημαντικά συμπεράσματα:

1. Όσο ο κατώτατος μισθός βρίσκεται κάτω από το όριο σχετικής (και απόλυτης) φτώχειας και το εγχώριο παραγωγικό σύστημα δημιουργεί χαμηλόμισθες θέσεις εργασίας, τόσο το ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας θα παραμένει υψηλό και το επίπεδο διαβίωσης μεγάλης μερίδας των πολιτών θα είναι χαμηλό.
2. Ακολουθώντας, τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας είναι αναγκασμένα να δανειστούν ή να αξιοποιήσουν τις καταθέσεις τους, πράγμα που τα οδηγεί σε μεγαλύτερη φτώχεια. Επίσης, το γεγονός αυτό δημιουργεί σημαντική δυναμική αύξησης της ανισότητας εισοδήματος και πλούτου, υπονομεύοντας ταυτόχρονα τη χρηματοοικονομική σταθερότητα της οικονομίας σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Αυτό το τελευταίο στοιχείο αποτυπώνεται στον Πίνακα 2, όπου φαίνεται ότι η δεύτερη μεγαλύτερη δαπάνη τόσο των φτωχών όσο και του συνόλου των νοικοκυριών είναι η καταβολή τόκων για μη ενυπόθηκα δάνεια. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ,¹⁰ το 47% των ατόμων που έχουν λάβει δάνειο από το τραπεζικό σύστημα δηλώνει ότι δανείστηκε για να καλύψει τα έξοδα διαβίωσης. Η δυσκολία κάλυψης των δαπανών διαβίωσης δεν αφορά μόνο τα φτωχά νοικοκυριά αλλά περίπου το ένα τρίτο (1/3) του συνόλου των νοικοκυριών. Όπως διακρίνεται στο Διάγραμμα 11, το 35% του συνόλου των νοικοκυριών και περίπου το 60% των φτωχών νοικοκυριών δεν είχε αποταμιεύσεις για να στηρίξει το επίπεδο διαβίωσής του, σε περίπτωση που θα έμενε χωρίς εισόδημα. Ταυτόχρονα, ελάχιστα ήταν τα νοικοκυριά τα οποία μπορούσαν να συντηρήσουν το ίδιο επίπεδο διαβίωσης για διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών.

¹⁰ Βλ. [ΕΛΣΤΑΤ](http://www.elsstat.gr).

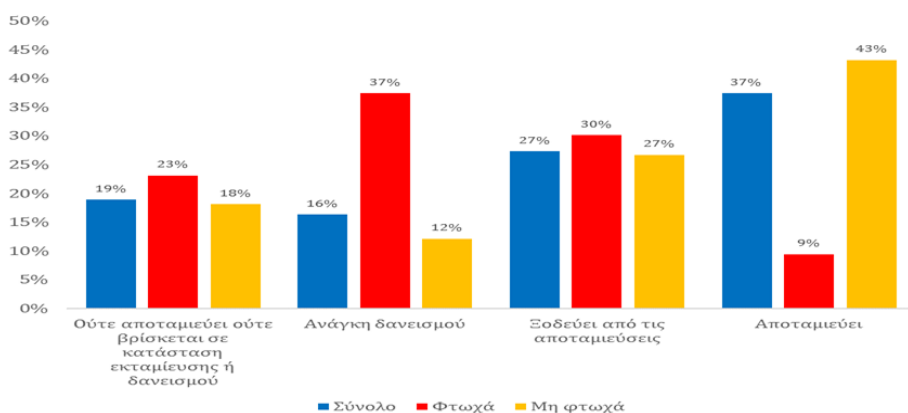
Διάγραμμα 11: Ικανότητα διατήρησης βιοτικού επιπέδου μόνο από τις αποταμιεύσεις (2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Αυτό οφείλεται στην περιορισμένη δυνατότητα των νοικοκυριών να αποταμιεύσουν. Ειδικότερα, μόλις το 37% του συνόλου των νοικοκυριών και το 9% των φτωχών νοικοκυριών κατάφερε να αποταμιεύσει το 2020, ενώ το 43% του συνόλου των νοικοκυριών και το 67% των φτωχών νοικοκυριών θα έπρεπε είτε να δανειστεί είτε να ξοδέψει από τις αποταμιεύσεις του (Διάγραμμα 12). Το αποτέλεσμα αυτό αφορά κυρίως την περίοδο της εφαρμογής μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης για την αντιμετώπιση της COVID-19, ταυτόχρονα όμως αντανακλά και την αρνητική διαφορά που υπάρχει από το 2012 μέχρι σήμερα μεταξύ του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και της κατανάλωσής τους σε εθνικό επίπεδο. Η πανδημική κρίση επιδείνωσε τα ήδη συμπιεσμένα από την πολύχρονη κρίση εισοδήματα.

Διάγραμμα 12: Δυνατότητα αποταμίευσης νοικοκυριών (2020)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Η αδυναμία της συντριπτικής πλειονότητας των νοικοκυριών να αποταμιεύσει δημιουργεί ανησυχία αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους συνοχή, τη μεσοπρόθεσμη δυναμική της ιδιωτικής κατανάλωσης, αλλά και την αύξηση της οικονομικής ανισότητας μεταξύ των πολιτών. Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, το 2019 η εισοδηματική ανισότητα στην Ελλάδα ήταν υψηλότερη τόσο του μέσου όρου της Ευρωζώνης όσο και του μέσου όρου της ΕΕ.

Ολοκληρώνοντας, σε αυτό το τοπίο, η ακρίβεια που σημειώνεται σε βασικά αγαθά θα υποβαθμίσει περαιτέρω το επίπεδο διαβίωσης των νοικοκυριών και την κοινωνική συνοχή. Μια αλλαγή του μείγματος και των στόχων της φορολογικής και της κοινωνικής πολιτικής σε συνδυασμό με τον έλεγχο της αγοράς για την αποτροπή υπερτιμολογήσεων και άλλων πρακτικών αισχροκέρδειας είναι απαραίτητη. Όμως, ζωτικής σημασίας για την οικονομική και την κοινωνική σταθερότητα της χώρας είναι ο άμεσος αναπροσανατολισμός της οικονομικής πολιτικής με επίκεντρο την κοινωνική ευημερία, την ποιοτική απασχόληση και την ποιότητα ζωής των πολιτών. Η τριμηνιαία δυναμική της μεγέθυνσης του ΑΕΠ είναι ένας δείκτης που δεν αποτυπώνει τις μεγάλες οικονομικές ανισότητες, τον κίνδυνο φτώχειας και φτωχοποίησης πολλών νοικοκυριών, την υπερσυσσώρευση ιδιωτικού και δημόσιου χρέους και τα προβλήματα βιωσιμότητας της κοινωνίας.

Βιβλιογραφία

- Bonam, D. and Smădu, A.I. (2021). "The long-run effects of pandemic on inflation: Why this time may be different", VoxEU, 18 Ιουλίου, διαθέσιμο στο: <https://voxeu.org/article/long-run-effects-pandemics-inflation>
- IMF (2021). *Fault lines widen in the global recovery*, World Economic Outlook (update), July.
- Sweeney, P. (2021). "Inflation in the strongest recovery since 1945", Social Europe, 17 Ιουνίου, διαθέσιμο στο: <https://socialeurope.eu/inflation-in-the-strongest-recovery-since-1945>

ΤΕΛΟΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Εμμ. Μπενάκη 71Α

10681, Αθήνα

Τηλ. 210 8202257

E-mail: info@inegsee.gr

www.inegsee.gr

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση όλου ή μέρους του κειμένου χωρίς την άδεια του εκδότη. Επίσης, η αναδημοσίευση (όλου ή μέρους του) χωρίς αναφορά της πηγής.

Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Στέλλα Ζούπα

ISSN: 2654-2412

Copyright ©INE ΓΣΕΕ